

XX ƏSRİN ƏVVƏLLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN MƏTBUATINDA SİYASİ MÜBARİZƏNİN CƏMİYYƏTƏ TƏSİRİ

Ключевые слова: свобода, политика, прессы, демократия, информация, история

Key words: freedom, democracy, political, press, news, history

РЕЗЮМЕ

В статье также отмечается отношение к свободе выражения мнений, отражается политическая активность общества, выражая свою позицию в отношении демократических ценностей современности. Свобода слова и прессы во всех странах - это, прежде всего, стремление людей к самовыражению, позволяя разнообразие в раскрытии информации в обществе.

SUMMARY

The article also expressed his attitude about the political activity of press freedom in modern times against the state of democratic values, the society was clarified. Freedom of speech and press in the country in the first place, to express independent thought and opinion in the society, truth and openness to diversity allows to fulfill the dream of every human.

Söz və mətbuat azadlığı hər bir cəmiyyətdə aşkarlıq, hesabatlılıq və siyasi plüralizm prinsiplərinin təminatında mühüm rol oynamaqla yanaşı, demokratik inkişafı şərtləndirən mühüm amillərdən sayılır.

Müasir dövrdə mətbuat azadlığına münasibət həm də dövlətlərin demokratik dəyərlərə münasibətini ifadə edir, cəmiyyətin siyasi fəallığından xəbər verir.

Söz və mətbuat azadlıqları hər bir ölkədə, ilk növbədə, insanların müstəqil düşüncə ifadə etmək arzusunu gerçəkləşdirir, cəmiyyətdə fikir müxtəlifliyinə, aşkarlığa, həqiqəti üzə çıxarmağa imkan verir. Bu azadlıqlar tam demokratik idarəetmənin qaydaya salınmasında, zorakılığa əl atmadan istənilən siyasi mübahisənin müzakirələr yolu ilə həllinə, hər bir fərdin özünüifadəsinə şərait yaradır. Söz azadlığı deyəndə, eyni zamanda, insanın fikirlərini yazılı, şifahi və başqa formalarda ifadə etmək, ətraf aləmə münasibətini bildirmək, bu münasibəti başqalarına çatdırmaq sərbəstliyi başa düşülür. Azad söz, müstəqil fikir uğrunda mübarizə bəşər sivilizasiyasına böyük töhfələr vermiş Azərbaycan xalqının tarixində də mühüm yer tutur. Sözü daim həssas yanaşaraq ona böyük dəyər verən, ucalığını, saflığını, müqəddəsliyini əməli fəaliyyəti ilə qoruyub saxlamağa çalışan azərbaycanlılar əsrlər boyu azad fikir, sərbəst düşüncə naminə mübarizə aparmış, demokratik ideallara sadıq olmuşlar.

XIX əsrin sonları XX əsrin əvvəllərində Bakıda çap olunan “Kaspi”, “Ziyayi-Qafqaziyyə”, “Kəşkül”, “Şərqi-Rus”, “Bakinski listok”, “Bakinskiye izvestiya”, “Vozrojdeniye”, “Hümmət”, “Həyat”, “Füyuzat”, “Təzə həyat”, “Şəlalə”, “Açıq söz”, “Dirilik”, “Dəvət-Qoç” qəzetləri, habelə “Molla Nəsrəddin” jurnalı da Azərbaycanda mütərəqqi mətbuat ənənələrinin formalaşmasında, azad sözün, müstəqil düşüncənin inkişafında mühüm rol oynamışdır.

SSRİ-nin mövcudluğu illərində senzura daha da möhkəmlənmiş, mətbuatın müstəqilliyi şərti xarakter daşmışdır. 1922-ci ildə ədəbiyyat və nəşriyyat üzərində senzura rolunu oynayan Dövlət Sirlərini Mühafizə edən Baş İdarə yaranmış, 1933-cü ildən ona mətbuatda hərbi və dövlət sirlərini qorumaq səlahiyyəti də verilmişdir.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasında milli ideya zəmini rolunu oynayan azərbaycançılıqla yanaşı, Əlibəy Hüseynzadənin siyasi türkçülük ideyası da mühüm rol oynamışdır. [5, s.546]

İctimai-siyasi fikir tariximizdə Y.V.Çəmənzəminlinin müstəsna xidmətləri olmuşdur. Sosial ədalətin qorunması, insanların asudə, firavan yaşayışının təminində hərtərəfli düzgün siyasət yeridən milli idarənin olmasını, torpağımıza, xalqımıza söykənməyi başlıca amil kimi şərtləndirən müasirlik, bərabərlik, ədalət və s. humanizm prinsipləri həyatımız və milli mənafeyimiz üçün zəngin ideya mənbələrini mətbuatda işıqlandırmışdır. Çarizmin qatı millətçilik və zülmü şəraitində xalqı milli özünədərk istiqamətində maarifləndirib tərbiyə etmək əlbəttə, olduqca çətin və mürəkkəb bir iş olub böyük cəsarət və fədakarlıq tələb edirdi. Bütün bunlara baxmayaraq Çəmənzəminli həmin işdən əsla çəkinməmiş, bütün var-qüvvəsini səfərbər etmişdi. Onun “Azərbaycan” qəzetində çap etdirdiyi məqalələri məhz bu səpkidən olan məqalələrdi. [2, s.11]

Bir sözlə, XX əsrin əvvəllərində millət və milli vətən azadlığı ideyalarının üstünlük təşkil etməsi Azərbaycanda yalnız dövlətçilik deyil, həm də vətənçilik nəzəriyyəsinin inkişafı üçün örnək olmuşdur. Heydər Əliyev bu təsirin sosial mahiyyətini düzgün qiymətləndirərək, qeyd edir ki, “XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəlləri dünyada yeni münasibətlərin bərqərar olduğu bir dövr kimi Azərbaycan xalqının həyatının bütün sahələrində öz təsirini göstərmişdir”. Şübhəsiz ki, həmin dövrdə Azərbaycan xalqının dünyagörüşündə, mənlilik şüurunda həmin hadisələr barədə düşüncələr az təsir göstərməmişdir. Milli mətbuatda şərhini tapan maarifçilik ideyalarında milli dövlətçilik haqqında düşüncələr, ziyalıların məfkurəsində dövlətçilik fikirləri üstünlük təşkil edirdi.

XX əsrin əvvəllərində isə Cəlil Məmmədquluzadə, Ömər Faiq Nəmanzadə, Üzeyir Hacıbəyli və digər ziyalılarımız bu ənənəni davam etdirərək “Şərqi-Rus”, “Həyat”, “Açıq söz”, “Molla Nəsrəddin” və digər məşhur mətbu orqanlarımızı yaratmaqla artıq möhkəmlənməkdə olan milli şüuru dövlətçilik şüuruna yüksəldə bildilər. Məhz bu insanların fədakarlığı və əzmkarlığı sayəsində Azərbaycan milli şüuru elə yeni dövrün başlanğıcında özünün intibah mərhələ-

sinə yüksəldi və tarixdə ilk türk cümhuriyyətini – azad insan və demokratik cəmiyyət nümunəsini yarada bildi. Mövcud olduğu qısa zaman kəsiyində “İnsanlara hüriyyət, Millətlərə istiqlal” bəyan etmiş ilk milli Cümhuriyyətimizdə milli mətbuatımız azadlıq coşqusu ilə yüksəldi, böyüdü və gənc dövətdə sürətli quruculuq və yaradıcılıq marafonuna əvəzsiz töhfələr verdi. 1920-ci ildə müstəqilliyimizə son qoyan imperiya milli mətbuatımızın da müstəqilliyinə son qoydu. İmperiya nəzarəti altında yaranan yeni sovet mətbuatı isə yalnız bolşevik ideologiyasının imkan verdiyi özünəməxsus formatda mövcud ola bilərdi. Buna baxmayaraq, milli mətbuatımız mübarizə yolundan dönmədi. ictimai-siyasi hadisələrə obyektiv münasibət bildirməyin mümkün olmadığı ən çətin zamanlarda belə milli mətbuatımız öz səylərini əhalinin savadlanması, milli mədəni dəyərlərimizin qorunması və ən başlıcası isə doğma ana dilimizin ədəbi dil kimi təkmilləşməsi işinə yönəltdi. Milli-mədəni sərvətlərimizin, milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunub saxlanmasına misilsiz xidmətlər göstərdi. [1]

Bu gün Azərbaycan söz və fikir azadlığının tam bərqərar olduğu, hər bir vətəndaşın istənilən mətbuat orqanına maneəsiz çıxışının təmin olunduğu bir məkandır. Əhalinin 75%-nin internet istifadəçisi olduğu bir cəmiyyətdə yeni texnologiyalara əsaslanan elektron kütləvi informasiya vasitələrinin inkişafı mətbuatın daha çevik, daha operativ fəaliyyət göstərməsi üçün ideal şəraiti təmin edir. Lakin mübarizə davam edir. Çağdaş dövrümüzdə yaranmış sərbəstlikdən sui-istifadə etməyə çalışaraq, dövlətçiliyimiz əleyhinə gizli-aşkar fəaliyyət göstərən bir sıra xarici təşkilatların və 5-ci kolon nümayəndələrinin bəzi mətbuat orqanlarını öz təsiri dairəsinə salmaq cəhdləri bu günümüzün danılmaz reallığıdır. Beynəlxalq arenada öz milli maraqlarını qorumaqla müstəqil siyasət yeritməyə cəhd edən yeni nəsil dövlətləri üçün xarakterik olan bu hal ölkəmizdə də müşahidə olunur. Bunun səbəbləri də bəllidir. Əslində, dünya siyasətinin cilovunu öz əllərində saxlamağa çalışan güc sahibləri yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuş ölkələr haqqında beynəlxalq mətbu-

atda dezinformasiyalar yaymaqla həmin dövlətləri müstəqil siyasət yürütməkdən çəkəndirməyə və beləliklə də, özlərinin siyasi təsir dairələrində saxlamağa çalışırlar. Yerli-yersiz ölkəmizdə mətbuat azadlığının mövcudluğuna kölgə salmaq istəyən bəzi beynəlxalq təşkilatların vaxtaşırı hücumları da məhz bu məqsədə xidmət edir. Lakin belə cəhdlərin əvvəl-axır uğursuzluğa məhkum olacağı artıq heç kimdə şübhə doğurmur. Çünki ötən illər ərzində Azərbaycanda dövlət-mətbuat-cəmiyyət üçbucağının elə bir konstruktiv konfigurasiyası formalaşmışdır ki, bu qarşılıqlı münasibətlər sistemində Azərbaycanın müstəqilliyinin qorunması, Azərbaycan xalqının mənafeyinin və milli maraqlarının müdafiə edilməsi bütün tərəflər üçün prioritet hesab olunur. Mövcud münasibətlər sistemi hər bir vətəndaşın fərdi maraqlarından, hüquq və vəzifələrindən başlayaraq dövlətin milli maraqlarına və vətəndaş qarşısında öhdəliklərinə qədər ictimai-siyasi həyatın bütün səviyyələrində qarşılıqlı etimadı özündə ehtiva edir. Məhz belə bir münasibətlər sistemi dövlət-cəmiyyət vəhdətinin təməlini təşkil edir. Dövlətlə xalq arasında hökm sürən vəhdət isə öz növbəsində Azərbaycan müstəqilliyini əbədi, dönməz və sarsılmaz edən başlıca amildir. Azad cəmiyyət və güclü dövlət tandeminin doğurduğu bu vəhdətin daha da möhkəmlənməsində milli mətbuatımızın rolu həlledicidir.

ƏDƏBİYYAT:

1. Feyziyev C. Milli mətbuatımız milli mübarizə tariximizdir. Məqalə, Mətbuat.az
2. İbrahimov Ə. Y.V.Çəmən zəminlərinin fəlsəfi və sosial-siyasi görüşləri. Bakı, 2008, səh.11, 39
3. Hüseynov Ş. Mətbu irsimizdən səhifələr. Bakı, 2007, səh.484
4. Rəsulzadə M. Azərbaycan Cümhuriyyəti. Bakı, Elm 1990
5. Vəliyev Ş. Azərbaycan ədəbiyyatı və mətbuatında araşdırmalar (2000-2010). Bakı, 2011 səh.544
6. “Azərbaycan” qəzeti 1990